

Dagens frågor

Riksolyckan

Denna tidskrifts ledande artikel om faran av isolering skrevs innan regeringens beslut offentliggjordes, att Sverige skulle anmäla till EEC, att vi numera inte syftade till medlemskap. Ändock finns det inte anledning att ändra ett ord i det vi skrivit. Vad som hänt innebär i grunden just att faran av en isolering från det övriga Europa, politiskt, ekonomiskt och kulturellt, blivit överhängande.

Vid Poltava lär kanslipresidenten Piper ha utbrustit: Hur i Jesu namn har detta tillkommit? Samma fråga kan sannerligen ställas nu. Två herrar skulle kunna ge besked, om de ville, nämligen statsminister Palme och president Kekkonen. Men ingen av dem kommer att tala om sanningen. Hr Palme kommer förmodligen, som opportunistiska politiker i alla tider har gjort, att trösta sig med att han gjort sitt bästa i en svår situation. Hr Kekkonen behöver ingen tröst alls. Han har bara gjort vad han brukar göra. Han spräckte senast Nordek till Moskvas nöje. Nu dök han upp i Sverige på inofficiellt fiskebesök – och för att ha ett flera timmar långt samtal med hr Palme tisdagen den 16 mars – efter en ny jaktresa till Moskva. Historikerna kommer så småningom att tala om vad som sades till och av honom i de båda huvudstäderna. Men det är inte svårt att redan nu föreställa sig hur slipstenen drogs. Moskva, som bevakar de svenska EEC-förhandlingarna liksom den svenska opinionen och den svenska regeringens reaktioner med Argusögon fann tydligen tillfället lämpligt att sätta in stöten mot en regering så skröplig till personligheterna och så politiskt inkompetent som den svenska. En regering, som är beredd att lockouta sina egna officerare, måste i Moskvas ögon te sig som en behagligt mogen frukt.

Hur starka påtryckningarna än kan ha varit från rysk sida och hur nedslående resultaten av handelsministerns orienteringsresa till EEC-regeringarna än kan ha förefallit – vilka skäl fanns att redan i mitten av mars tvärt bryta

vår tidigare av allmän enighet omfattade förhandlingslinje: att förhandla med alla möjligheter, även medlemskap, öppna? EEC-länderna bringas därigenom att uppfatta den svenska deklarationen att hänsynen till neutraliteten uteslöt medlemskap som en demonstration mot EEC:s ideella politiska målsättning. Ingen initierad i dessa länder – ingen sådan i Sverige heller, för den delen – lär tro ett ord i deklarationen om att Werner- och Davignon-rapporterna för EEC:s utveckling skulle vara den nytillkomna faktor, som förmått oss ändra ståndpunkt. Resultaten av dessa rapporter är ännu så vaga och ovissa – och förhandlingsproceduren inom EEC bereder så stort utrymme för särskilda hänsyn till olika medlemsländers olika önskemål – att vi mycket väl kunnat hålla frågan om medlemskap öppen till förhandlingarnas slutskede.

Nu skall vi fortsätta från en förhandlingspsykologiskt starkt belastad position; till på köpet under förkunnelser att vi fortfarande önskar ett så nära samarbete som möjligt. Motparten kommer att fråga sig vad som mest karakteriserar detta svenska uppträdande: enfald eller hyckleri. De villkor vi får torde bli därefter. Man kommer att rycka på axlarna åt våra krav på särskilt skydd för våra intressen och våra önskemål om medinflytande. Sverige kommer för lång tid framåt att ha mindre än någon annan att säga till om i europeisk ekonomisk politik.

Dithän har hr Palmes visionära ledarskap fört ett land, som ännu på 1960-talet kunde räknas bland Europas industriella stormakter.

Lockouthotet mot officerarna

I hela avtalskonflikten lär det vara svårt att finna någonting mera absurt än lockouthotet mot 3 000 officerare. Den svenska utrikespolitiken är som bekant byggd på det faktum att vi har ett eget, starkt försvar, som inger förtroende för vår vilja att hålla oss utanför militära konflikter och för vårt beslut att försvara oss i alla lägen. Vi upprätthåller där-

för en visserligen ej stark, men dock ständig beredskap, som snabbt kan utvidgas. På längre sikt vilar denna beredskap på att alla värnpliktiga är tillfredsställande utbildade.

Allt detta var regeringen beredd att åsidosätta – landets säkerhet, de värnpliktigas utbildning, utlandets tilltro till oss – för att vinna en taktisk fördel i en lönestrid, som i detta fall huvudsakligen rörde järnvägarna. I fjorton dagar debatterade man inom regeringen om man skulle bygga sig detta äreminne över sin egen dåliga ekonomiska planläggning. Efter allt man fått veta var det fyra statsråd, däribland utrikes- och försvarsministrarna, som höll emot. Till sist vann den militante statsministern, i detta fall enligt uppgift den drivande kraften, och fick som han ville.

Med all aktning för försvarsministerns förtjänster för försvaret, men hans handlande då han meddelade beslutet är obegripligt. Han stod fram i TV och sade att utlandet »nog skall förstå oss». Han sade vidare att beredskapen ej skulle eftersättas. Det senare påståendet var orimligt. Inte bara detta att de värnpliktiga skulle skickas hem, utan avslutad utbildning och för övrigt inför utländska TV-kameror som sänts hit för att fotografera evenemanget. Men allt för litet har framhävts, att om 3 000 officerare lockoutas, har de rättighet att under konflikttiden taga andra arbeten. De är ej ens skyldiga att uppge sin vistelseort. De är helt enkelt inte beredda att snabbt rycka in om någonting skulle hända. Hela mobiliseringsorganisationen kommer i olag. Och detta kallar försvarsministern en uppehållen beredskap.

Att utlandet skulle förstå regeringens handlande kan ej ha varit försvarsministerns uppriktiga mening. I varje fall blev han snart tagen ur sina illusioner. Man förstod endast allt för väl. Ingenting uppmärksammades i utlandet mera än att Sveriges regering vägrade landets officerare rätten att delta i uppehållet av landets försvar. Så och endast så

blev åtgärden uppfattad. Att Officersförbundet genom att vara med i SR stödde vissa järnvägstjänstemän var verkligen ingenting som man skrev om i utländsk press. Man skrev i stället som det var: regeringen ville ställa officerarna utanför försvaret. Och man undrade hur det kunde vara sant.

Hur regeringen försökte låta sina, ännu ej lockoutade, tjänstemän i UD och på beskickningarna förklara sitt handlingsätt må vara osagt. När lockouten uppsköts, visste emellertid en tidning, som alltid brukar bli trodd, besked. Neue Züricher Zeitung skrev att regeringen ville undvika att sätta lockouten i verket »av rädsla för att man stod i begrepp att blamera sig i utlandets ögon». Detta är alldeles riktigt vad gäller regeringen. Det var därför som tvångslagstiftningen måste införas, för att man som man trodde utan prestigeförlust skulle kunna komma ifrån sitt eget ogenomtänkta påhitt. Men för landets del var skadan redan skedd.

Regleringarnas Särimer

Det ser ut som om hyresregleringen, den sista av våra krislagar, skulle komma att få uppleva sin trettioårsdag. Den kom till mitt under brinnande världskrig 1942. I någon form torde den finnas kvar även år 1972, detta trots att dess slopande varit aktuellt många gånger. Den har också tagits bort på en rad mindre orter liksom för hela det bostadsbestånd som förvaltas av de sk allmännyttiga företagen och för alla flerfamiljshus som blivit färdigställda efter 1 jan 1969. Alltjämt är dock ca 500 000 äldre lägenheter i privatägda fastigheter på 160 större tätorter hyresreglerade.

Det är nu ett par år sen – 1967 närmare bestämt – regeringen föreslog regleringens avskaffande som en del i det stora bostadspaketet med bl a ändrad bostadsfinansiering. Men så hände det sig att mittenpartierna motionerade om en längre övergångstid än den av regeringen föreslagna. Det gav regeringen så kalla fot-

ter att den drog tillbaka sin egen proposition. Det var dessbättre en ovanlig situation som uppstod och mycken var den spott och spe regeringen fick uppbära för sitt vankelmod. Dåvarande inrikesministern Rune Johansson kämpade i det längsta för propositionen. Hans avgång ur regeringen något år senare kopplades också till detta nederlag. Nog kan man kalla det ödets ironi när han, då han i år gör politisk comeback i riksdagen som socialdemokratisk gruppleddare, som en av de första svåra frågorna får hantera samma reglering.

Regeringen måste i år endera lägga fram ett förslag om regleringens förlängning efter 1 jan 1972 eller också ännu en gång föreslå att den slopas. Det senare är det ingen som längre tror att den vågar i dag. Visserligen såg det i slutet av förra året ut som om regleringens sista år äntligen skulle gå in. Parterna på bostadsmarknaden – fastighetsägarnas och hyresgästernas riksorganisationer – kom nämligen överens om att rekommendera dess avskaffande och om att tillsammans garantera att hyreshöjningarna inte skulle bli oskäligen. Hyresrådet föreslog därför regeringen att avveckla regleringen.

Brända av resultatet av deras agerande förra gången tycktes mittenpartierna vilja ligga lågt i frågan denna gång. Till en början var det endast kommunisterna som protesterade. Men kommunisterna utgör en mycket stark falang inom byggnadsarbetareförbundet och byggnadsbasen Knut Johansson är mån om sin maktställning. Han gick därför i slutet av januari till öppen attack mot hyresrådets förslag.

I och med Knut Johanssons utspel tycktes fältet vara fritt för avstyrkanden i remissyttrande efter remissyttrande från LO-förbunden och till slut även från LO självt. I det läget hjälper det inte mycket att hyresgäströrelsens ordförande, den socialdemokratiska riksdagsmannen Erik Svensson, hårdnackat kämpar för avveckling och söker lugna sin riksdagsgrupps främste för den oro för kraftiga hy-

reshöjningar, som trots parternas garantier spritt sig.

I detta läge av ny strid och taktiskt spel – denna gång inom socialdemokratin – kring de 500 000 lägenheterna förefaller det som om SABO, de allmännyttiga bostadsföretagens riksorganisation, med Mehr-svågern Albert Aronson och den socialdemokratiska riksdagsmannen Per Bergman i spetsen sökte kasta ut en frälsarkrans. SABO uttalar sin anslutning till en utveckling mot en friare hyresmarknad men vill inte nu helt slopa regleringen. Olika sätt att minska dess räckvidd föreslås i stället. Man bör, heter det, bl a lokalt eller över hela landet kunna ta bort den för lägenheter som blivit färdiga efter en viss tidpunkt, t ex fr o m 1960.

I de fall hyresregleringen är kvar föreslår SABO att den skall modifieras. Hyressättning- en kan formas efter förhandlingsuppgörelser mellan partsorganisationerna. Det skulle främja en friare hyresbildning och anpassning till bruksvärdeshyrorna i de nybyggda flerfamiljs- husen. SABO menar att det nuvarande systemet med generella hyresjusteringar och höjningar på grund av förbättringsarbeten kan ge felaktiga resultat. För att bli garderad mot att hyresnivån ändå successivt skruvas upp vill SABO också att hyresgäströrelsen skall kunna begära att sådana hyror prövas som enskilda hyresgäster träffat avtal om.

Det skulle inte förvåna om regeringen tar emot denna utväg till räddning och vi efter 1 jan 1972 har kvar en modifierad form av hyresregleringen. Och Erik Svensson får sitt genom att utses till överförmyndare för alla hyresgäster.

Trollkarlens lärling

Ett av den franska revolutionens tre berömda slagord var kravet på jämlikhet. Det innebar främst ett krav på avskaffande av de privilegier som adeln hade i olika samhällsgrupper inom det gamla feodala samhället. Senare kom jämlikhetsbegreppet att under liberal

påverkan sammanfattas i ett krav på lika startmöjligheter för enskilda individer. Även på socialistiskt håll tog man upp kravet på jämlikhet. Den svenska socialdemokratin framförde efter 1968 års val ett sådant krav som sin huvudsakliga utgångspunkt för samhällets omvandling under 70-talet. Men tanken var inte ny hos socialdemokraterna. Den fanns redan i Arbetarrörelsens efterkrigsprogram från 1944, där man talade om en omdaning av samhället som skulle sträcka sig »... från det omedelbara kravet på högre reallöner ända till en väsentlig allmän utjämning». Resultatet av detta blev kvarlåtenskapsskatten och Wigforss' skattereform.

I det partiprogram, som antogs 1960 och som fortfarande gäller, förklarade man sig sträva efter »... större jämlikhet i fördelningen av egendom, inkomster och makt och i tillgången till utbildningen och kulturella värden». Under efterkrigstiden kom man dock under lång tid att anslå andra tongångar än krav på ökad jämlikhet – om man tar hänsyn till samspelet mellan retorik och praktisk politik. Införandet av ATP och breddningen av utbildningsmöjligheterna till allt större ungdomskullar var kanske åtgärder i jämlikhetskapande riktning, men de marknadsfördes knappast som sådana utan reformernas egna förtjänster betonades.

Under de senaste åren har socialdemokraterna som bekant ändrat taktik. Jämlikhet har blivit det stora slagordet, hävstången med vars hjälp Sverige skall omvandlas i riktning mot det klasslösa samhälle som man säger sig drömma om. Nu har plötsligt alla möjliga (och även en del omöjliga) förslag kunnat motiveras med att de leder till ökad jämlikhet. Det har gått troll i ord.

Det är bara så att det inte är ett riskfritt politiskt spel som SAP ägnar sig åt. En konsekvent genomförd jämlikhet i ekonomiskt avseende leder om inte till krav på lika inkomster så dock till lika konsumtionsmöjligheter. Och det är svårt att förstå hur man

skall kunna förena lika konsumtionsmöjligheter med en marknadsekonomi, och detta oavsett om produktionsmedlen huvudsakligen befinner sig i privat ägo eller är ägda av staten. Kravet på ökad jämlikhet riskerar dessutom att komma i konflikt med ett annat av honnörsbegreppen från franska revolutionen, nämligen friheten. Socialdemokraterna vill lösa konflikten genom att betona att det blott är genom kollektivet som individen kan få en reell frihet. På den punkten finns en principiell motsättning mellan SAP och oppositionspartierna, även om denna tenderat att suddas bort genom att det blev populärt att vara välvillig mot jämlikhetsbegreppet utan att egentligen mena någonting konkret med det.

Kravet på ökad jämlikhet i ekonomiskt avseende ledde till att avtalsrörelsen 1969 fick en klar »låg-löneprofil». Både avtalsresultatet och inflationen har medfört reallönesänkningar för grupper med bundet lönsystem, till vilka SACO hör. När regeringen 1971 på nytt velat ge en »låg-löneprofil» åt avtalsrörelsen stötte man på patrull. Den konflikt som blev följden stod i direkt samband med de onyanserade och illa genomtänkta krav på ökad ekonomisk jämlikhet som framkommit inom det socialdemokratiska partiet i dess jämlikhetsrapport. Det är tveksamt om de ansvariga varit medvetna om konsekvenserna av sina ståndpunktstaganden. Partiets medlemmar har tagit retoriken på allvar, och där krävs nu alltmär högljutt att det skall bli allvar av med parollerna om ökad ekonomisk jämlikhet. Och det skall ske nu, omedelbart. Man väntar otåligt, konstaterar Gunnar Västberg i en kolumn i Aftonbladet i januari. Att vad som nu behövs snarare är ekonomisk tillväxt än ekonomisk omfördelning och att det inte finns några grupper i det här landet som vill acceptera en standardförsämring, det vill man inte eller kan man inte förstå inom SAP:s breda led.

Socialdemokraternas ledare har fångats i ett skruvstäd av sin egen retorik. Det var väl ändå inte meningen att medlemmarna skulle ta

den så bokstavligt och så snabbt? Liksom trollkarlens lärling har de ovetande om konsekvenserna satt väldiga svårkontrollerade krafter i rörelse. De har sätt vind och vi kommer alla att få skörda storm.

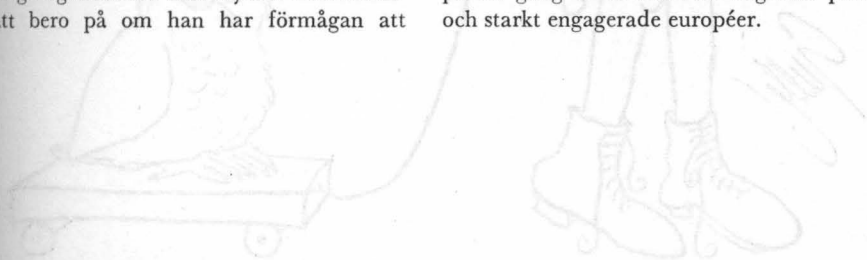
En brittisk kraftkarl

Det tillhör besynnerligheterna, eller måhända den ofta medvetna snedvridningen, i nyhetsprogrammen i Sveriges Radio-TV att vi i regel får veta så litet om de europeiska personligheter i ledande ställning, som är engagerade i EEC (Willy Brandt är givetvis undantagen). U-ländernas ledare är snart sagt varje barn förtroget med, liksom naturligtvis tidens vänstergudar alltifrån Castro till Mao. Men vad får vi egentligen veta om de människor i EEC:s regeringar och kommissioner, vilkas personligheter och politiska åsikter spelar så stor roll i de avgörande förhandlingar om EEC:s utvidgning, där också vi svenskar är med. Vad har vidare Sveriges Radio-TV gjort för att för svensk opinion presentera en av dagens intressantaste engelska politiker: den man, som leder den engelska förhandlingsdelegationen i Bryssel, »europaministern» Geoffrey Rippon. Även om Edward Heath själv torde följa förhandlingarna in i minsta detalj – han var ju själv förra gången Englands chefsförhandlare – kommer mycket att hänga på Rippons förmåga att lägga fram Englands argumentation på ett övertygande sätt. I de slutgiltiga ögonblicken kan mycket också komma att bero på om han har förmågan att

snabbt finna den rätta detaljkompromissen och att säga det förlösande ordet.

Det kan vara av intresse för oss här i Sverige att han blivit utsedd till sin svåra uppgift bl a därför att han i eminent grad har förmågan att säga det rätta ordet i det rätta ögonblicket. Så har han också likt så många andra framstående engelska politiker ursprungligen rekryterats ur leden av »barristers», den kategori av advokater, som har ensamrätt på att plädera inför domstol. Så som den engelska processen är beskaffad måste en barrister behärska hela registret av klassisk talekonst: från det lågmälda vädjandet till det sunda förnuftet och över till den drastiska och dräpande satiren. Geoffrey Rippon behärskar registret med det otvungna mästerskap, som beror både på personlig fallenhet och den traditionella skolningen inför engelska domstolar och i det engelska parlamentet.

Han är emellertid något mer än ett välavstämt språkrör för sin regering – han representerar i sin personliga åskådning en fast grundad linje, nämligen viljan att föra in England i det europeiska enhetsverk, som i vår tid framstår som de europeiska folkens räddning undan fortsatt nationalistisk splittring. Att han samtidigt med all kraft kommer att värja Englands intressen av en rimlig övergångstid och av ett hänsynstagande till dess speciella problem är självklart. Ty när Heath valde honom visste han att Rippon kom ur kretsen av det konservativa partiets framtidsmän, de som på en gång är lidelsefulla engelska patrioter och starkt engagerade européer.

Lille Gummor och hans lekstuga

Lille Gunnar och hans leksaksuggla